

כדבש למתוק, תכף שראיתי רשום בספר "שפתי ישנים" ⁶⁶: "ספר תמונת האותיות ע"ד הקבלה בבילוטיקא ואטיקאנא כ"י", לא שלותי ולא שקטתי ולא גחתי עד שעל ידי ידיד נפשי המאירי ⁶⁷ בחור מעם וזכאי נתגלגל ^{אוצר החכמה} זכות על ידו ושלחו לי מתם הרבה משורותיו מספר הנ"ל והם אצלי שמורים ¹²³⁴⁵⁶⁷ ונחמדים מזהב ומפז רב לראיה נצחת על חכמת הרב. הן כל אלה כתבתי אני לקיים בעצמי משפט כתוב: "דאגה בלב איש ישחנה" ⁶⁸ ^{אוצר החכמה} ושיחנה לאחרים, כי היה בלבי כיקוד יקוד ^{אוצר החכמה} אש הקנאה ותאוה לכבוד הרב, אשר כולנו חייבים בכבודו, ^{אוצר החכמה} יען כמה וכמה מפירושו היה אור לכל בני [דף קח, א] ישראל במושבותם. זו בלבד לא אחד מעכ"ת, כי בדבר אחד נתקשיתי באמריו הטהורים ולא יכולתי להולמו ומי יתן ידעתי ואבינהו, אבא עד תכונתו, איזה דרך ^{אוצר החכמה} ישכון אור דעתו, שכיון שבחר לפרש התורה בדרך החמישית ⁶⁹, כאשר אמר בהקדמתו לישען על אמיתת המעתיקים, שהיו כולם צדיקים — למה בפרשת בא, על פסוק "כל עדת ישראל יעשו אותו" ⁷⁰ אמר: "וכאשר חפשתי בתורה מצאתי כ"ג כריתות האמורים בתורה כולם הם במצות לא תעשה" וכו'. והלא משנה שלימה שנינו בריש כריתות: שלשים ושש כריתות בתורה?

66 זאלקווי תקס"ו, עמ' פט, סי' 135.

67 אפשר שזהו שם ידידו.

68 משלי יב, כה. ע"י יומא עה, א; סוטה מב, ב; סנהדרין ק, ב.

69 ע"י מה שכתב שד"ל ב"כרם חמד", מחברת רביעית (תקצ"ט), עמ' 132: בכ"י שבידי כתוב — בהקדמת ראב"ע לתורה — על ארבעה דרכים, ונוסח זה נ"ל עיקר, כי הדרך החמישית איננה דרך המפרשים, אלא דרך הראב"ע... ומדבריו נראה ברור כי כוונתו לומר שהדרך ההיא מיוחדת לו. והוא הראשון אשר סלל המסלה ההיא. וע"י לעומת זה דברי ר' דוד כהנא, אברהם אבן עזרא, כרך שני, ווארשא תרנ"ד, עמ' 136.

70 שמות יב, מז.

ובפרשת תזריע, על מלת "ממארת"⁷¹ כתב: "וטעם שלא הזכיר משי וצמר גפן, יתכן שדבר הכתוב על ההוה". וזיל תני בי רב הוא משנה פרק ט [משנה א] דכלאים: "ואינו מטמא אלא צמר ופשתים".

ובפרשת אחרי מות, על פסוק "ויצא אל המזבח אשר לפני-ה"⁷² כתב, שהוא מזבח העולה, הפך משנה פרק ה דיומא: "ויצא אל המזבח אשר לפני ה"⁷³ זה מזבח הזהב.

גם באותה פרשה "ושלח ביד-איש עיתי"⁷⁴ פירש זו"ל: "וחז"ל אמרו⁷⁵, שהנושא הוא כהן ודבריהם אמת". והנה משנה ערוכה פרק ו דיומא [משנה ג]: "הכל כשרים להוליכו" וכו'. ואין להשיב שעשו הכהנים גדולים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו מפני שזה היה מעשה הכהנים, שעשו סלסול בעצמם והתזיקו הם במצוה, אבל דברי הראב"ע הם מה שאמרו חז"ל היינו... וזו קשה מן הראשונות.

ובפרשת קדושים⁷⁶ "יהיה כל פרי קדש הלולים לה'", שידענו שבנטע רבעי הנאכל לבעלים בירושלים, כדין מעשר שני, הכתוב מדבר והוא ביאר ואמר: "להלל השם והכהן יאכלנו" — והיכן מצאנו ראינו, שנטע רבעי נאכל לכהנים?

ובפרשת שלח לך, על פסוק "וינסו אותי זה עשר פעמים"⁷⁷ וכו' אמר, כי "הטעם רבים והזכיר עשר בעבור היותו סך חשבון" וכו' —

71 ויקרא יג, נא.

72 שם טז, יח.

73 שם שם, כא.

74 יומא סו, א.

75 ויקרא יט, כד.

76 במדבר יד, כב.

איגרות חכמי איטליה

נגד המשנה פרק ה דאבות [משנה ד]: "נסיונות נסו אבותינו את הקדוש ברוך הוא במדבר, שנאמר: "וינסו אותי זה עשר פעמים".

ובפרשת חוקת, על פסוק "ולקח אנוב וטבל במים איש טהור" ⁷⁷ כתב: "והקרוב להיותו כהן". והרי בסוף פרה שנינו: הכל כשרים להזות!

ובפרשת שופטים, על פסוק "ויצאו וקניד" ⁷⁸, ביאר "זקני הערים הקרובות והשופטים". ומשנה שלימה ברה כתמה שנינו פרק ט חסוטה [משנה א]: שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאים וכו'.

וקשה לי יותר מכולם אחר שפשפשתי ולא מצאתי הון לי הוא, כי בפרשת בהעלותך על פסוק "והעבירו תער על-כל-בשרם" ⁷⁹ כתב ואמר, כי "אמרו המעתיקים אפילו הזקן ולא הפאה". והלא שנה לנו ר' הקדוש בנגעים, פרק יד: שלשה מגלחין וכולן ששיירו ב שערות לא עשו כלום.

והיותר מתמיה לי, כי הרמב"ן לא מיבעיא באלה אלא אף על כיוצא בהם שיראו וימצאו בפירושו לא דבר בהם מאומה.

איברא שעלה בדעתי ליישב איזה מהם, אבל כל זה אינינו שזה לי ולא נתקררה דעתי בזה. ואם יעלה על לב איש לומר שבאותם מקומות שנראו דבריו מנגדין לרז"ל, שאף על פי כן סתמו בפירושו שמבטל רצונו מפני רצון רז"ל וילמד סתום מן המפורש ונשות המחלוקות ביניהם בהצד השוה. ומה מצינו במקומות אחרים ששפתיו ברור מללו, שכפי האמת דברי רז"ל היושבים בשמים הן הם התוקים

77 שם יט, יח.

78 דברים כא, ב.

79 במדבר ח, ז.

ומשפטים צדיקים והיושבים ראשונה במלכות וכאשר מסר מודעתו כמה וכמה פעמים הכל שאין בו חטא, שכפי הפשט אפשר לפרש דברי הפסוק כאשר כתב [דף קח, ב] הא ודאי ליתא, דהיכא שרצה לחבב דברי חז"ל ידע את אשר ידבר ובחר לו לשון ערומים ברור, כי לא יבנה. וזה בכמה וכמה מקומות, כגון בפרשת מצורע, על פסוק "ואיש אשר תצא ממנו שכבת זרע" ⁸⁰ כתב: "היה נראה לנו שצריך רחיצה הבגד או העור אם היה בו זרע לח או יבש והאמת כדברי הקבלה" ⁸¹.

ובפרשת בחוקותי ⁸² על פסוק "לעולם בהם תעבודו" אמר: "מותרים ⁸³ רק כאשר מצאנו חז"ל שאמרו שהיא מצוה קבלנוה". וכן בפרשת מטות, על פסוק "אך במי נדה יתחטא" ⁸⁴ כתב: "היה נראה לנו כי הוא מי אפר הפרה כמו 'מי נדה לא זורק עליו' ⁸⁵ וחז"ל אמרו ⁸⁶, כי טעמו כשיעור המים שתרחץ בהם האשה נדה. ודעתם רחבה מדעתנו". ובפרשת ראה, על פסוק "ידך תהיה" ⁸⁷, כתב: "היה נראה כי הוא משנים עדים ⁸⁸ לולי הקבלה" ⁸⁹ וכו'.

- 80 ויקרא טו, טז.
81 שמטמאה כל עוד שהיא לחה. ועי' שבת פו, ב, שמטמאה לעולם כל עוד שהיא לחה.
82 יש לתקן: בהר. ויקרא כה, מז.
83 וכן דעת ר' ישמעאל (סוטה ג, א), שזה רשות. ר' עקיבא סובר שזו חובה ואין לו רשות לשחרר את עבדו. וכן אמרו בגיטין לח, ב: כל המשחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר: לעולם בהם תעבודו.
84 במדבר לא, כג.
85 שם יט, יג. וכן דעת אונקלוס וכן פירשו רבינו בחיי ורשב"ם. ועי': משה לנדא, פתרון המלות, במדבר, דף כה, א.
86 עי' עבודה זרה עה, ב. 87 דברים יג, י.
88 כלומר: התיבה "ידך" שבה אל כל אחד מן העדים; יד כל אחד משניהם תהיה בו.
89 שמצווה להמיתו ביד המוסת, כי הוא אחד העדים. עי' ספרי, ראה,

ובפרשת כי תצא, על פסוק "כדי רשעתו במספר" ⁹⁰, אמר: "היה נראה לנו, שיש עון שיוכה עליו עשר גם עשרים ופחות ויותר והעד 'כדי רשעתו' רק לא יוסיף על הארבעים לולי דברי הקבלה ⁹¹ והוא לבדו האמת".

ובאותה פרשה "וירקה בפניו" ⁹² אמר, כי הוא "מפורש בדברי הקבלה שהוא כמו לפניו ⁹³. ודרך הפשט לפני הנעל" וכו'.
ודבריו אלה והדומה להם רבו מלמנות בפירושינו. כולם דברים נכוחים למבין ומורים באצבע, ^{אוצר החכמה} שכשרצה לעמוד על דברי רז"ל ומינה לא תזע, ^{המורה נבוכים} השמיע קול תהלתו על דבריהם בשפה יפה וכובד ראש ואי-אפשר לאיש אשר כמותו שבמקרה ובהזדמן יפרש במקום אחד על דרך אחד ובמקום אחר על דרך אחר ובפרט בדינים ומשניות פשוטים וידועים לזעירי תלמידיו.

ולכן תאבתי לישועת האדון ינחני במעגלי שכל ויורני ויאמר לי הדרך אשר דרך בה הראב"ע ואזכה להבין הדבר הזה על בוריו ולהבחין ולראות עין בעין החוט של חסד והקו אשר גטה שם אהלו, אהל בל-יצען ⁹⁴, ושיהו כל דבריו נסקרים בסקירה אחת ובדרך אחת ולא אחת שהם שתיים, כי כאשר הייתי אהיה והלא זה דברי אשר יצא מפי לא יכולתי להעלות על שכלי, שהאדם הגדול בענקים ישים דרך פירושו כמתלהלה, פעם בחוץ ופעם ברחובות קרית שפר ספר דברי חז"ל. וכשם שאדוני הרב הארז האדיר אשר כל סתום בדברי

פסיקא פט, מהד' איש-שלום, דף צב, ב: מצוה ביד הניסת שימית ואחר כך ביד כל אדם.

90 דברים כה, ב.

91 שמלקים אותו ארבעים פחות אחד.

92 דברים כה, ט.

93 כלומר: על הקרקע ולא בפניו ממש. וכן פירש גם רש"י.

94 ישעיה לג, כ.

הרב הנ"ל לא עממותו ובצל דליותיו תשכונה⁹⁵ שכיות החמדה
והתאות ועיניו ולבו שם כל הימים לשמוע, הן כת אסי"ר והמותר
הן כת בעלי המדרש ואבזריהו, גם לי אלמון צל סוכתו יפרוס עלי
ויחונני בלדת שחר אור יקרו זהרו ורב עשרו. ואם דעת שפתי בלול
מללו ישיבני בחן ברור, יסדירני בסדר אהל⁹⁶ בהלו נרו עלי
ראשי⁹⁷, בצוף דבש אמרי נועם אמרי הנעימים ומשום "אל תמנע
טוב מבעליו"⁹⁸ אעירה אוזן מעכ"ת ואומר אליו, כי האלדים אנה
לידי פירוש הר' יוסף בר אלעזר הספרדי, שלם מראשו ועד סופו,
הביאו ספר "מרגלית טובה" פגום וחסר, ובפרט בהקדמה, וכמדומה
לי, שאף מחמת הטשטוש או מחמת דבר אחר הנראה למחבר הנ"ל⁹⁹,
גרע והוסיף ודרש מדעתו, שלא ככתוב בספר הנ"ל, אשר הוא אצלי,
ומדעת עצמו קרא שמו "אהל יוסף", כי הרב המחבר קראו בשם
"צפנת פענח" ולתת ריוח בין הדבקים בו אציגה נא לפניו הקדמת
הרב הנ"ל שלמה מראשה ועד סופה, שמתוכה יראה, כי האמת אתי
ומצוה גוררת מצוה, כי על ידה יגיה גם כן את התקדמה החסרה
שבספר [ודף קט, א] "מרגלית טובה" שיש לו, אצפה לישועה ממעייני
מקור חכמת אלדיו בקרבו וארבה אליו תחנונים אם דברתי אליו
רקות נמצא וכן היה ויהיה דבר אדוני המלך מאן מלכי רבנן למנחת
זכרון מזכרת דורון רב לאוהבי תורתו של הראב"ע ושלום למר
ולתורתו ולאותביו ולכל בני ביתו ולכל הנכספים לעבודתו ולשומרי
בריתו ארוחת תמיד תהיה ארוחתו.

ואני טרם אתן לפי מחשך אתודע לרשות בפטור לחובה ואף על

95 יחזקאל יז, כג.

96 על פי תהלים כז, ה.

97 איוב כט, ג.

98 משלי ג, כז.

99 כלומר: המוציא ספר "מרגלית טובה".

איגרות חכמי איטליה

פי שברכתי ברכת הדיוט שבהדיוטים אתפללה בכל עוז אל אל שמחת גילי ירום קרנו בכבוד ויגיל כבודו בימי הפסח הבאים לקראתנו לשלום ולמלא למעכ"ת משאלות לבו לטובה בשובע שמחות והיה זה אור לי"ד בניסן שנת התק"ג ליצירה בסדר "דרש דרש דבר בעתו" מה טוב להתזהיר בבל יראה תחוצה אל העין, כי כן כונת הכותב לכתוב למעכ"ת בתורת סוד סתום וחתום וש"ש¹⁰⁰.

ב

העתק אנרת תשובה על הנ"ל מהרב גמליאל הנ"ל

איש חיל כולו אומר כבוד בכתב ומכתב ואותיות כמראה מלאך האלדים נראה מאד בחן והדר והוד — ישא ברכה מאת ה' אלדי הצבאות ויראהו בתורת ה' נפלאות.

ראה פניך אדוני לא פללתי¹, אמנם שבח כבוד נעימתך זה ידעתי והנה הראה אותי אלדים גם את גודל זרועך ובמה כחך. את קולך שמעתי בגן החכמות² והגות לבך תבונות³ ואירא כי עירום אנכי⁴ לחוות דעי⁵ ומלכי, כי לא למדתי חכמה⁶, אף כי אנוש רמה כמוני היום לא ידעתי מה, נער הייתי גם זקנתי⁷ וביון מצולת הטרדות טבעתי⁸ ואור עיני גם הם בשלמות אין אתי ואני אתנהלה לאטי⁹.

100 = שאילת שלום.

- 1 בראשית מת, יא.
- 2 על פי בראשית, ג, י.
- 3 על פי תהלים מט, ד.
- 4 בראשית ג, י.
- 5 איוב לב, ו.
- 6 משלי ל, ג.
- 7 תהלים לז, טה.
- 8 על פי תהלים סט, ג.
- 9 בראשית לג, יד.